

Vastaus Sosialidemokraattisen valtuustoryhmän ja 4 muun valtuustoryhmän aloitteeseen Vantaalla taattava toisen asteen koulutus täysin maksuttomana

VD/3257/00.02.00.03/2024

KK/VT/MT/EA/VT/MT

Sosialidemokraattinen valtuustoryhmä sekä 4 valtuustoryhmää jättivät seuraavan valtuusto työjärjestyksen mukaisen valtuustoaloitteen:

”Hallitus on sopinut kehysriihessä leikkauksista toisen asteen koulutukseen. Toimenpiteellä tavoitellaan vain 12 miljoonan euron vuosittaista säästöä valtakunnallisesti, mutta sen vaikutukset opiskelijoille ovat kohtuuttomat.

Sosialidemokraattinen valtuustoryhmä edellyttää, että nuorilta ei leikata koulutuksesta ja pitää välttämättömänä, että Vantaa pyrkii vaikuttamaan maan hallitukseen ja valtiojohtoon ammatillisen koulutuksen tulevaisuuden turvaamiseksi sekä toisen asteen koulutusleikkausten estämiseksi.

Aloitteen taustaa:

Hallituksen ajamien koulutusleikkausten toteutuessa toisen asteen koulutus olisi täysin maksuton vain oppivelvollisuusikäisille, eli alle 18-vuotiaille opiskelijoille.

Oppivelvollisuus laajennettiin 18 ikävuoteen saakka vuonna 2020. Lain perusteluissa todettiin:

”Esityksen tavoitteena on nostaa koulutus- ja osaamistasoa sekä varmistaa jokaiselle nuorelle mahdollisuus toisen asteen tutkinnon suorittamiseen. Esityksen tavoitteena on osaltaan tukea työllisyysasteen nostamista.” Samassa yhteydessä säädettiin olemassa olevaa tilannetta laajemmasta maksuttomuudesta toisen asteen koulutuksessa. Lainmuutosten tavoitteena on ollut nostaa koulutustasoa, varmistaa jokaiselle nuorelle mahdollisuus toisen asteen koulutuksen suorittamiseen sekä työllisyysasteen nostaminen.

Koska nuorille tuli velvollisuus hakea ja osallistua toisen asteen koulutukseen, turvattiin heille samalla oikeus maksuttomiin oppikirjoihin, oppimateriaaleihin ja työvälineisiin sekä maksuttomaan kouluruokailuun. Nyt hallitus esittää, että tämä oikeus katkaistaan nuorilta sen vuoden lopussa, kun he täyttävät 18 vuotta. Leikkaukset lisäävät syrjäytymisriskiä ja vaarantavat osaamistason kasvun

Maksuttomuuden katkaiseminen 18 vuoden ikään kesken tutkinto-opintojen ei edistä toisen asteen koulutuksen loppuun saattamista ja on myös hallinnollisesti ongelmallinen. Hallitusohjelmaan on kirjattu mm. sääntelyn purkamiseen tähtääviä toimenpiteitä. Maksuttomuuden purkaminen toimii kuitenkin täysin päinvastaiseen suuntaan.

Koulutuksen järjestäjien tulisi erotella toisen asteen opiskelijat iän perusteella, luoda uusia järjestelmiä maksujen perintään sekä valvontaan. Tämä todennäköisesti aiheuttaa kustannuksia. Lisäksi haasteita tuottaisi mm. hinnoitella toisen asteen opiskelijoiden käytössä olevien koulutuksen järjestäjien omistamien tietokoneiden ja lisenssien käyttö. Opiskelijat kokisivat varmasti tilanteen myös hyvin epäoikeudenmukaisena. Mikäli maksuttomuusperiaate puretaan, riski toisen asteen koulutuksen keskeyttämiseen heti 18 vuoden iän täytyttyä kasvaa huomattavasti. Tämä ei palvele nuorten oman uran ja elämänpolun rakentamista eikä myöskään koulutus- ja työllisyyspoliittisia tavoitteita. Säästöt myös vaarantaisivat tavoitteen purkaa sukupolvista alhaisen koulutustason periytymistä.

Vantaalla varmistettava koulutuksen maksuttomuus

Sosialidemokraattinen valtuustoryhmä esittää, että Vantaan kaupunki takaa toisen asteen maksuttomuuden kaikille oppivelvollisuusikäisenä ammatillisen koulutuksen tai lukiokoulutuksen aloittaneille, sen vuoden loppuun saakka, jona nuori täyttää 20 vuotta. Esitämme myös, että kaupunki varaa tarkoitukseen tarvittavan riittävän määrärahan edelleen talousarvioon huolimatta mahdollisista valtiohallinnon säästötoimista ja päätöksestä rajata maksuttomuutta.”

Kaupunginvaltuusto 22.4.2024 § 22

Päätös:

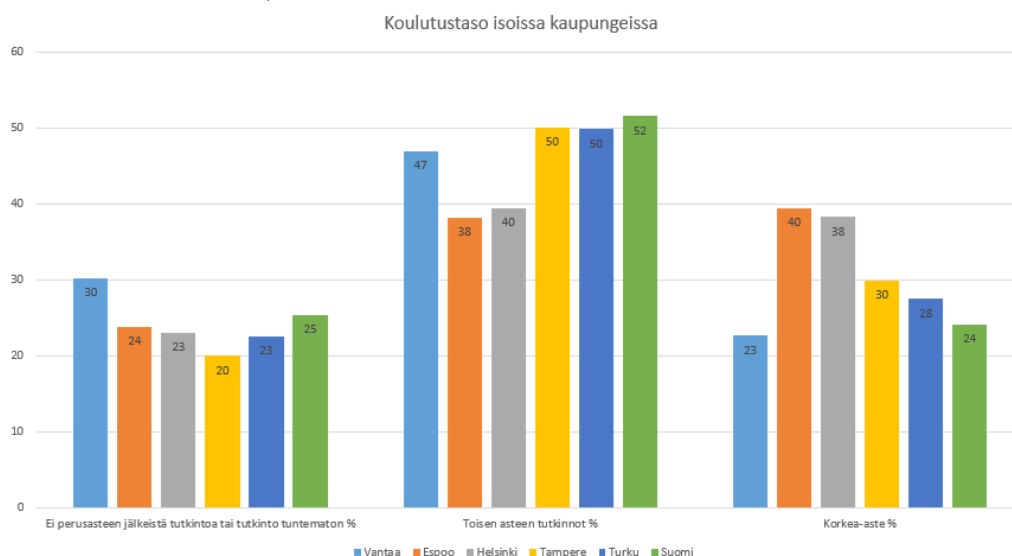
Päätettiin ottaa asia käsiteltäväksi ja lähettää valtuustoaloite kaupunginhallitukselle valmisteltavaksi.

Liite:

- allekirjoitettu Sosialidemokraattisen valtuustoryhmän ja 4 muun valtuustoryhmän aloite Vantaalla taattava toisen asteen koulutus täysin maksuttomana

Kasvatuksen ja oppimisen toimiala toteaa vastauksenaan seuraavaa:

Laajennettu oppivelvollisuus astui voimaan vuonna 2021, eli oppivelvollisina toisen asteen koulutuksen käyneet ikäluokkatasolla valmistuvat tänä keväänä 2024 ensimmäistä kertaa. Koulutuksen maksuttomuudesta pidemmällä aikavälillä on tämän vuoksi vielä hankala sanoa kokonaisvaikutuksia, mutta Opetus- ja kulttuuriministeriö antoi 13.4.2023 oppivelvollisuuden laajenemista koskevassa katsauksessaan alustavia arvioita, joiden mukaan oppivelvollisuuden laajentamisella ja sen myötä tullee koulutuksen maksuttomuudella on ollut positiivisia vaikutuksia koulutukseen kiinnittymiseen. Vantaalla koulutustaso on muita suuria kaupunkeja matalampi ja erityisesti korkea-asteen tutkintojen suorittaminen vähäistä, kuten alla olevasta taulukosta voidaan huomata.

Lähde: Opetushallitus, Vipunen 15 vuotta täyttäneen väestön koulutus rakenne asuinkunnan mukaan (2021)

Toisen asteen koulutuksen palvelualueen strategiakauden iso tavoite joustavat opintopolut tähtäävät osaamistason kasvuun. Tavoitteen saavuttamisen kannalta toisen asteen tutkinnon loppuun saattaminen on ensimmäinen askel, jota koulutuksen maksuttomuus tukee. Toisen asteen koulutusten aikana vahvistetaan korkea-asteen opintoihin suuntaamista, niihin tutustumista ja osalle opiskelijoista

korkeakouluyhteistyö tarkoittaa myös korkeakouluopintojen suorittamista. Näitä korkeakouluyhteistyön muotoja on Vantaalla kehitetty kuluneella strategiakaudella eteenpäin. Yhteistyömuodot korkeakoulujen kanssa, kurkistuskurssit sekä Väylä-opinnot madaltavat kaikki omalta osaltaan kynnystä jatkaa korkeakouluopintoihin.

Oppivelvollisuuden ja maksuttoman koulutuksen piiriin kuuluvat opiskelijat Vantaalla

Vantaan lukioissa oli toukokuussa 2024 opiskelijoita yhteensä 3691, joista jatkossa maksuttomaan materiaaliin ei olisi oikeutettu 1306 opiskelijaa, eli he ovat yli 18-vuotiaita. Lukioissa maksuttomuuden piiriin kuuluvia opiskelijoita (alaikäisiä) olisi uuden lainsäädännön mukaan 2385. Ammattiopisto Variassa alle 18-vuotiaita opiskelijoita oli yhteensä 1068 ja 18–20-vuotiaita 608. Kokonaisuutta tarkastellessa on hyvä huomioda, että suuri osa Varian opiskelijoista on yli 20-vuotiaita aikuisopiskelijoita, joita oli keväällä 2024 hieman yli 3000. Tätä kohderyhmää maksuton koulutus ei ole koskenut ja he maksavat oppimateriaalinsa itse.

Maksuttomuusikärajan laskemisen osalta olennaista on tarkastella 18–20-vuotiaiden määrää. Toisen asteen koulutuksissa tähän ryhmään kuuluvat lukioissa lähes kaikki abit kolmannen opiskeluvuotensa keväällä ja lukion neljässä vuodessa suorittavat pidentäjät, yhteensä noin 1300 opiskelijaa. Variassa tähän ryhmään kuuluvat opintojaan viimeistelevät noin 600 opiskelijaa, eli yhteensä toisen asteen koulutuksissa noin 1900 opiskelijaa.

Toisen asteen koulutus aloitetaan pääsääntöisesti heti peruskoulun jälkeen. Tietysti, usein haavoittuvammassa asemassa olevat nuoret, aloittavat toisen asteen opinnot vuotta tai kahta myöhemmin. Syitä voi olla esimerkiksi maahanmuutto peruskoulun päättövaiheessa, elämänpolulle osuneet haasteet ja ehkä yleisimpänä osin edellä mainituista syistä johtuen perusopetuksen loppuun saattaminen aikuisten perusopetuksessa tai tutkintoon valmistavassa (TUVA) -koulutuksessa. Vantaalla toisen asteen palvelualueella aikuisten perusopetusta ja TUVA-koulutusta käyviä alaikäisiä on noin 230 opiskelijaa. Kyseiset koulutusmuodot käyville toisen asteen tutkinnon suorittamiseen maksutta käytettävissä oleva aika on jo lähtökohtaisesti vuotta lyhyempi kuin muilla. Lisäksi kohderyhmään kuuluu paljon nuoria, joiden koulupolku on ollut rikkonainen tai heillä on ollut muita elämänhaasteita. Maksuttomuuden ikärajan laskeminen osuisi negatiivisesti tähän kohderyhmään, joka opintoja jatkaakseen tarvitsee usein jo lähtökohtaisesti enemmän tukea ja kannustusta.

Mahdolliset vaikutukset kustannuksiin

Mikäli oikeus maksuttomaan materiaaliin rajataan sen vuoden loppuun, kun opiskelija täyttää 18 vuotta se kohdentuisi pitkälti toisen asteen tutkintoa viimeisteleviin opiskelijoihin, jotka joutuisivat ostamaan itse oppimateriaalin opintojensa viimeistelyvaiheessa.

Lukioissa opiskelijat suorittaisivat melko pitkälle opintonsa maksuttomasti, sillä abeille tarjottaisiin opiskelumateriaalit maksutta heidän aloittaessa viimeisen periodin marraskuussa maksutta. Lukion pidentäjät, eli neljässä vuodessa lukion suorittavat ja opinnot vuotta tai kahta myöhemmin aloittavat, maksaisivat itse viimeisen opiskeluvuotensa. Lukio-opiskelijoiden osalta maksullisuus tarkoittaisi ylioppilaskokeiden maksullisuutta ja lukiossa käytetyn oppimateriaalin (kirjat/ lisenssit) hankintaa yökokeisiin valmistautuessa. Lisäksi kuluja voisi syntyä tietokoneen hankinnasta koneen rikkoutuessa tai ylläpidosta, vaikka mediassa on mainittu, että opiskelijat saisivat pitää koneen opintojen päättymiseen saakka. Heikossa taloudellisessa asemassa olevien nuorten osalta tämä voisi tarkoittaa myös sitä, että opinnot pyritään tekemään nopeammin 2,5 vuodessa opintojen maksuttomuuden puitteissa. Tämä puolestaan voisi johtaa heikompiin yo-arvosanoihin ja heikompiin mahdollisuuksiin päästä tavoittelevaansa korkeakouluun. Lukion pidentäjien määrään, eli neljässä vuodessa lukion suorittaviin, oppivelvollisuuden laajentaminen ja maksuttomuus ei tässä vaiheessa näytä vaikuttaneen. Vantaalla

vuonna 2019 pidentäjien määrä syyskuun tilastointipäivän mukaan oli 6,5 % opiskelijoista ja vastaava luku vuonna 2023 oli 6,9 %. Tämän mukaan näyttäisi siltä, että opintojen maksuttomuus ei ole kannustanut opintojen pidentämiseen.

Variassa oppimateriaalien hankinta sijoittuu pitkälti ensimmäiselle opiskeluvuodelle ja välineet kierrätetään uusille aloittaville opiskelijoille. Vuonna 2022–2023 hankintojen yhteissumma oli noin 410000 €. Variassa maksuttomuuden piiriin kuuluva oppimateriaali, työvälineet ja -asut, hankitaan pääsääntöisesti ensimmäisen opiskeluvuoden aikana. Kolmannen opiskeluvuoden osalta hankinnat ovat hyvin vähäisiä. Erityisesti Variassa oppimateriaalien hankinnassa saatavat kustannussäästöt jäävät vähäisiksi. Käytännössä työvälineet ja -asut odottaisivat puoli vuotta varastossa ennen kuin ne voitaisiin jakaa uusille aloittaville opiskelijoille, mikäli ne kerättäisiin pois sen vuoden lopussa, kun opiskelija täyttää 18 vuotta.

Opiskelijoiden osalta tietokoneet muodostavat suurimman kuluerän oppimateriaalihankinnoista. Vantaan kaupunki on tehnyt linjauksen, jonka mukaan opiskelijat saavat lunastaa koneen maksutta itselleen opintojen päätteeksi, sillä ne eivät kestä kierrättämistä seuraaville opiskelijoille. Säästöjä ei tämän osalta juuri olisi, sillä pääsääntöisesti opinnot aloitetaan oppivelvollisina.

Tällä hetkellä oppivelvollisuuslain (1214/2020) 16 §:ssä, joka koskee oikeutta maksuttomaan koulutukseen, mainitaan, että tiettyjen kriteerien täytyessä opiskelija voi hakea maksuttomuusajan pidentämistä Kriteereinä voi olla oppivelvollisuuden määräaikainen keskeytys (asianomaista koulutusta koskevassa laissa on säädetty sallituista keskeyttämisperusteista); terveydellisiin tai muihin painaviin syihin liittyvä opiskelualan vaihto; oppimisvaikeudet; perusopetuksen jälkeisen valmentavan tai valmistavan koulutuksen suorittaminen ja perusopetuksen oppimäärän suorittamisen viivästyminen. Mikäli tämä pykälä pysyisi ennallaan, ikärajalasku huomioiden, se mahdollistaisi usein heikoimmassa asemassa olevien nuorten toisen asteen tutkinnon suorittamisen sen vuoden loppuun, kun nuori täyttää 19. Nykylainsäädännön osalta ei vielä ole tietoa siitä, miten paljon hakemuksia tehdään, sillä hakeminen on mahdollista aikaisintaan kuusi kuukautta ennen maksuttomuusajan pidentämistä. Tämä konkretisoituu ensimmäistä kertaa elokuussa ja syyslukukaudella 2024.

Mahdollinen vaikutus saattaa olla se, että hakemuksia tehtäisiin jatkossa enemmän, jos maksuttomuusaika päättyy pääsääntöisesti kolmannen vuoden syyslukukauden loppuun. Tämä lisäisi huomattavasti hallinnollista työtä ja lisäisi opetushenkilöstön työmäärää asiantuntijanäkökulmien antamisessa.

Kokonaisuudessa suorat kustannussäästöt ovat pienet, mikäli oikeus maksuttomaan oppimateriaaliin rajataan sen vuoden loppuun, kun opiskelija täyttää 18 vuotta. Sen sijaan hallinnollinen työmäärä kasvaisi merkittävästi, kun opiskelijoilta kerättäisiin materiaali pois sekä ohjeistetaan oikeanlaisten oppimateriaalien ja lisenssien ym. hankinnassa ja esimerkiksi maksuttomuusajan pidentämistä koskevien hakemusten arvioinnissa.

Johtopäätökset

Edellä mainittujen seikkojen valossa suorat kustannussäästöt ovat pienet, mikäli oikeus maksuttomaan oppimateriaaliin rajataan sen vuoden loppuun, kun opiskelija täyttää 18 vuotta. Suurin kustannuserä maksuttomassa toisen asteen koulutuksessa tulee tietokoneista ja tähän ikärajan laskemisella on hyvin vähäiset vaikutukset, sillä koneet hankitaan opiskelijoiden aloittaessa opinnot oppivelvollisina. Kustannussäästöjen vähäisyyttä selittää osaltaan oppivelvollisuuslain (1214/2020) 16 § maksuttomuusajan pidentämisestä, jolloin oletettavasti maksuttomaan materiaaliin oikeutettujen ikärajan alentuessa hakemusten määrä kasvaisi.

Ikärajan laskun myötä hallinnollinen työmäärä kasvaisi merkittävästi, kun opiskelijoilta kerättäisiin materiaali pois sekä ohjeistetaan oikeanlaisten oppimateriaalien ja lisenssien ym. hankinnassa ja esimerkiksi maksuttomuusajan pidentämistä koskevien hakemusten arvioinnissa. Ottaen huomioon myös inhimilliset, yksilön elämään, liittyvät negatiiviset vaikutukset saattavat kustannukset jopa kasvaa, kun huomioidaan mahdolliset opintojen keskeyttämiset. Vantaan kaupungin tasolla kokonaisuudessa on hyvä huomioida vaikutukset myös osaamistason nostamiseen kokonaisuudessa, eli strategiakaudella hyvin liikkeelle lähtenyt toisen asteen joustavien oppimispolkujen kehittäminen ja rakentaminen, jolla vahvistetaan vantaalaisten osaamistason nostamista pitkäjänteisesti.

Mikäli Vantaan kaupunki päättäisi hallituksen linjauksesta huolimatta säilyttää oikeuden maksuttomaan koulutukseen sen vuoden loppuun, kun opiskelija täyttää 20 vuotta olisi tärkeä tehdä pääkaupunkitasoista yhteistyötä ja pyrkiä samanlaisiin linjauksiin. Mikäli Vantaa tarjoaisi ainoana pääkaupunkiseudun kunnista opinnot maksutta voisi tällä olla suuri vetovoimatekijä niille opiskelijoille, jotka viimeistelevät opintonsa. Vaihtoehtona voisi olla tarkkaan määritetyt kriteerit, joilla Vantaan toisen asteen oppilaitoksissa saa jatkaa opinnot maksutta, kun opinnot on alun perin aloitettu Vantaan kaupungin oppilaitoksissa.

Oppivelvollisuuden laajenemisen myötä opiskelijalle maksuttomasta koulutuksesta aiheutuneet kustannukset ovat nykyisin täysimääräisesti talousarviokehyksessä. Vantaan kaupungin saama valtionosuus vähenee arviolta 420 000 €, mikäli oikeus maksuttomaan oppimateriaaliin rajataan sen vuoden loppuun, kun opiskelija täyttää 18 vuotta. Mikäli Vantaan kaupunki tarjoaisi jatkossakin maksuttoman koulutuksen sen vuoden loppuun, kun opiskelija täyttää 20 vuotta olisi kustannukset 18–20-vuotiaiden osalta arviolta valtionosuuden vähenemistä vastaava summa. Alla kustannukset eriteltyinä.

Laskelma kustannusvaikutuksista euroina:	1., 2. ja 3. vuoden syksy/ maksuttomuuteen oikeutetut	3. vuoden kevät/ maksuttomuuden ulkopuolelle jäävät	kokonaissumma
Tietokoneet, suojapussit jne. (tiha)	1 021 000	21000	1 042 000
Lukiot: kirjat, lisenssit jne. (kaso)	1243200	177 000	1420200
Lukiot: yo -kokeet ja IB-kokeet (kaso)	70 000	207 000	277 000
Varia: työasut, -välineet, kortit (kaso)	395000	15000	409842
Yhteensä:	2 729 200	420000	3 149 042

Valtioneuvosto on esittänyt toisen asteen koulutuksen maksuttomuuden rajaamista Valtioneuvoston selonteossa julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2025—2028 26.4.2024. Opetus- ja kulttuuriministeriö valmistelee parhaillaan luonnosta hallituksen esityksestä päätöksenteon pohjaksi.

Kaupunginhallitus 5.8.2024 § 20

Kasvatuksen ja oppimisen toimialan apulaiskaupunginjohtajan esitys:

Päätetään

- antaa Sosiaalidemokraattiselle valtuustoryhmälle ja 4 muulle valtuustoryhmälle toimialan esityksen mukainen kaupunginhallituksen vastaus, ja
- esittää kaupunginvaltuustolle merkittäväksi kaupunginhallituksen vastaus tiedoksi

Päätös:

Päätettiin palauttaa asia valmisteluun.

Hallituksen kehysriihessä päättämään toisen asteen koulutuksen oppimateriaalien maksuttomuuden rajausta ei toteuteta ([OKM:n talousarvioesitys 8,45 miljardia euroa vuodelle 2025 - Valtioneuvosto](#)), joten asialla ei ole kustannusvaikutuksia nykytilaan verrattuna.

Kaupunginhallitus 21.10.2024 § 24**Kasvatuksen ja oppimisen vs. apulaiskaupunginjohtajan esitys:**

Päätetään

- a) antaa Sosiaalidemokraattiselle valtuustoryhmälle ja 4 muulle valtuustoryhmälle toimialan esityksen mukainen kaupunginhallituksen vastaus, ja
- b) esittää kaupunginvaltuustolle merkittäväksi kaupunginhallituksen vastaus tiedoksi

Päätös:

Hyväksyttiin esitys.

Kaupunginvaltuusto 16.12.2024 § 26**Kaupunginhallituksen esitys:**

Merkitään kaupunginhallituksen vastaus tiedoksi.

Päätös:

Hyväksyttiin esitys.

Liitteet:

- allekirjoitettu Sosiaalidemokraattisen valtuustoryhmän ja 4 muun valtuustoryhmän aloite Vantaan on jatkettava toisen asteen koulutuksen maksuttomuutta.

Muutoksenhakuohje: 2.1. Valituskielto

Lisätiedot:

Apulaiskaupunginjohtaja Katri Kalske, 040 620 5080, (etunimi.sukunimi[at]vantaa.fi)